

บทที่ 2

ปัญหาในกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของประเทศไทย

ในบทที่ 2 จะทำการศึกษาปัญหาในกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีแพ่งของไทย เพื่อให้ทราบว่าการบวนพิจารณาคดีแพ่งที่ใช้อยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันมีปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขหรือไม่ และควรจะได้รับการแก้ไขด้วยวิธีการใด ทั้งจะได้ทำการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในต่างประเทศว่ามีปัญหาในลักษณะเดียวกันเกิดขึ้นหรือไม่และใช้วิธีการใดในการแก้ไขปัญหา มีทิศทางในการแก้ไขปัญหายังไร มีผลหลังจากแก้ไขแล้วอย่างไรบ้าง เพื่อนำเสนอว่าปัญหาในกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของไทยควรได้รับการแก้ไขอย่างไร

ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในทุกประเทศสำหรับสภาพการณ์ในปัจจุบัน คือปัญหาคดีล้นศาล อันเนื่องมาจากพัฒนาการทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่ก่อให้เกิดข้อพิพาททางแพ่งจำนวนมากและต้องนำมาฟ้องเพื่อบังคับคดีต่อศาล จำนวนข้อพิพาทที่เกิดขึ้นนี้ไม่สัมพันธ์กับจำนวนบุคลากรของศาลที่ไม่อาจเพิ่มให้ทันได้ ตลอดทั้งปัญหาสถานที่ที่จะใช้พิจารณาคดีความไม่เพียงพอต่อคดีความที่เพิ่มมากขึ้น ประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษก็เกิดปัญหานี้เช่นกัน จึงได้มีการศึกษาข้อบกพร่องในกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของตนเพื่อทำการปรับปรุงกระบวนการที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยนำวิธีการใหม่ ๆ เข้ามาใช้เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของตนจนประสบความสำเร็จสามารถแก้ไขปริมาณคดีแพ่งของตนให้ลดลงได้ ดังนั้นในบทนี้จะทำการวิเคราะห์ปัญหาในการพิจารณาคดีแพ่งของประเทศไทย เพื่อนำเสนอให้เห็นปัญหาที่มีอยู่ และเสนอแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหามีต่อไป

ในส่วนแรกที่จะทำการศึกษา จะกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของไทยก่อนว่ามีสาเหตุมาจากสิ่งใดบ้าง เมื่อได้ศึกษาสาเหตุที่ต้องมีการแก้ไขแล้วจะเสนอความมุ่งหมายในการแก้ไขและความเป็นไปได้ในการนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้ตลอดจนประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี

2.1 ปริมาณการเพิ่มขึ้นของคดี

ปัจจุบันการเพิ่มขึ้นของคดีที่ศาลต้องทำการพิจารณามีปริมาณเพิ่มมากขึ้นทุกปี ทำให้กระบวนการพิจารณาคดีแพ่งประสบกับสภาพคดีล้นศาล ทำให้มีคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลเป็นจำนวนมาก ประกอบกับปัจจุบันเป็นการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง คดีที่ฟ้องเข้ามาในภายหลังจะต้องนัดพิจารณาหลังจากคดีที่นัดไว้เดิมพิจารณาเสร็จแล้ว ทำให้การเพิ่มขึ้นของปริมาณคดีไม่

สัมพันธ์กับจำนวนผู้พิพากษาซึ่งเพิ่มขึ้นในอัตราน้อย การพิจารณาคดีแพ่งจึงล่าช้า และนอกจากปัญหาเหล่านี้แล้วยังมีข้อจำกัดอื่น ที่เป็นผลต่อการพิจารณาคดีแพ่ง คือ

2.1.1 ปัญหาด้านบุคลากรและสถานที่

แม้ปริมาณคดีจะเพิ่มมากขึ้นเท่าใดในแต่ละปี แต่การคัดเลือกผู้พิพากษาที่จะทำหน้าที่ในการตัดสินคดีไม่ได้มีจำนวนเพิ่มตามในลักษณะสัมพันธ์กับปริมาณคดี เพราะการคัดเลือกบุคลากรย่อมต้องคำนึงถึงคุณภาพเป็นสำคัญ เมื่อผู้พิพากษาที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในกระบวนการพิจารณาคดี พิกษาคดี มีจำนวนน้อยกว่าปริมาณคดี ความล่าช้าย่อมเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ปัญหาเรื่องบุคลากรอื่นที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับคดีก็ไม่ได้เพิ่มขึ้นตามจำนวนของคดีด้วย สอดคล้องกับปัญหาเรื่องสถานที่ในการพิจารณาคดีความก็ไม่สามารถรองรับกับปริมาณคดีที่เพิ่มมากขึ้นได้เช่นกัน

2.1.1.1 ไม่มีการดำเนินกระบวนการก่อนพิจารณาโดยบุคคลอื่น

กระบวนการพิจารณาคดีแพ่งที่ใช้ในปัจจุบัน การดำเนินการทุกอย่างในคดีจะต้องกระทำโดยศาล ตลอดทั้งการพิจารณาคดีซึ่งต้องกระทำต่อหน้าศาล หากมีการนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้และต้องมีผู้พิพากษาเป็นหลักในการดำเนินกระบวนการ จะทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างที่ควรเป็น เพราะจะต้องเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาเพื่อดำเนินกระบวนการก่อนการพิจารณา ดังนั้นการกำหนดให้กระบวนการบางอย่างสามารถกระทำได้นอกศาล และกระทำได้โดยบุคคลอื่น เช่น คู่ความ ทนายความ หรืออนุญาตตุลาการ จะทำให้คดีแพ่งสามารถดำเนินการไปได้ โดยศาลไม่จำเป็นต้องดำเนินการด้วยตนเองแต่เป็นผู้ควบคุมการดำเนินกระบวนการของบุคคลต่าง ๆ เท่านั้น ซึ่งจะทำให้มีช่องทางในการดำเนินคดีได้มากขึ้น

2.1.1.2 การพิจารณาคดีแพ่งไม่สามารถกระทำที่อื่นได้

การพิจารณาคดีแพ่งต้องกระทำในศาล เมื่อปริมาณคดีความเพิ่มมากขึ้น ทำให้จำนวนผู้พิพากษาและจำนวนเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่ไม่เพียงพอที่จะปฏิบัติงานตามปริมาณคดีที่เพิ่มมากขึ้นได้ ทางออกของปัญหานี้คือการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาและเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้ต้องเพิ่มสถานที่เพื่อรองรับบุคลากรที่จะต้องดำเนินการด้วย การเพิ่มสถานที่ย่อมหมายถึงงบประมาณที่จะต้องใช้ในการก่อสร้างสถานที่ซึ่งยังไม่อาจทราบได้แน่ชัดว่าสามารถลดปริมาณคดีได้จริงหรือไม่ แต่การนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้ สามารถดำเนินกระบวนการได้โดยไม่ต้องเพิ่มจำนวนบุคลากรตามปริมาณคดี เพราะกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีสามารถกระทำนอกศาลได้ ดังนั้นในขณะที่มีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ หากมีการนำกระบวนการก่อนการพิจารณามาใช้ จะสามารถลดปริมาณคดีได้โดยไม่ต้องส่งผลกระทบต่องบประมาณในการเพิ่มสถานที่และบุคลากร

2.1.2 กระบวนการพิจารณาคดีในรูปแบบปัจจุบัน

การพิจารณาคดีแพ่งในปัจจุบันยังเป็นกระบวนการรูปแบบเดิมที่ไม่ทันสมัย และยังไม่ได้รับการปรับปรุงในเรื่องสำคัญ โดยตั้งแต่เริ่มใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง สภาพของสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปทำให้กระบวนการพิจารณาคดีแพ่งตามแบบเดิมที่กำหนดเอาไว้ไม่เหมาะสมหรือทันสมัยกับสภาพสังคมที่พัฒนาไปอย่างมากซึ่งหากเมื่อเทียบกับขณะมีการเริ่มใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังนั้นความล่าช้าในกระบวนการพิจารณาคดีและปริมาณคดีที่ล้นศาลเป็นสาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาความล่าช้าของระบบการพิจารณาคดี และหากศึกษาในเบื้องต้นแล้วจะเห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย กำหนดลักษณะของกระบวนการพิจารณาคดีที่มีลักษณะเหมือนกับกระบวนการพิจารณาคดีในประเทศคอมมอนลอว์เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากวิธีการต่าง ๆ เช่น การยื่นบัญชีระบุพยาน การชี้สองสถาน การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความอีกฝ่าย ที่กำหนดเอาไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยจะมีลักษณะคล้ายกับกระบวนการต่าง ๆ ในประเทศคอมมอนลอว์อยู่บ้าง แต่กระบวนการที่ใช้ในประเทศคอมมอนลอว์ได้รับการพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความทันสมัยและแก้ไขปัญหาของสังคมด้วยการแก้ไขวิธีการที่มีอยู่เดิมหรือนำเอากระบวนการแบบใหม่เข้ามาใช้เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของวิธีพิจารณาความ จนประสบความสำเร็จอย่างสูงในการแก้ไขปัญหาในกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของตน ดังนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย หากได้รับการแก้ไขปรับปรุงให้ทันสมัยย่อมจะสามารถใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้เช่นกัน โดยในการศึกษาเพื่อแก้ไขปรับปรุงควรจะได้ศึกษาแนวทางที่ได้แก้ไขแล้ว ในประเทศคอมมอนลอว์ ทั้งนี้เพราะมีระบบการพิจารณาคดีแพ่งที่คล้ายคลึงกันและสามารถนำมาปรับใช้ได้ง่าย

2.2 สภาพการณ์ในปัจจุบัน

ในปัจจุบันได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทำให้การพิจารณาคดีแพ่งต้องพิจารณาแบบต่อเนื่องกันไปจนเสร็จคดี การที่ต้องพิจารณาคดีต่อเนื่องทำให้มีระยะเวลาที่ว่างอยู่ระหว่างรอกการพิจารณาคดีในศาล ดังนั้นหากมีการศึกษาเพื่อนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีแพ่งที่มีในประเทศคอมมอนลอว์มาปรับใช้ จะทำให้คดีความสามารถดำเนินกระบวนการต่าง ๆ ที่กำหนดเอาไว้ในชั้นกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีได้ โดยไม่ต้องรอกการพิจารณาคดีจากศาล แต่เพียงอย่างเดียว ทั้งกระบวนการก่อนการพิจารณาสามารถทำให้คดีความยุติหรือจบไปได้ โดยไม่ต้องอาศัยการสืบพยานในศาลเท่านั้น แต่สามารถยุติไปด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การไกล่เกลี่ย ระวังข้อพิพาท การอนุญาโตตุลาการ การประนีประนอมยอมความระหว่างคู่ความ เมื่อคดีสามารถจบไปจากศาลได้แล้วจะทำให้ปริมาณคดีในศาลล้นน้อยลง ทำให้การพิจารณาคดีแพ่งใน

เรื่องอื่นที่ยังไม่ยุติสามารถดำเนินการในชั้นพิจารณาคดีของศาลได้รวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตามการนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้จะต้องคำนึงสิ่งอื่นประกอบด้วย

2.2.1 ต้องมีระยะเวลาพอสำหรับกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี

กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการเหมือนกับการพิจารณาคดีโดยทั่วไป โดยเริ่มกระบวนการได้ภายหลังจากได้ยื่นคำฟ้องและยื่นคำให้การแก้คดี ไปจนถึงก่อนที่ศาลจะพิจารณาคดีนั้น กระบวนการก่อนการพิจารณาในต่างประเทศ ก็เริ่มกระบวนการในระบอบเวลานี้เช่นกัน ก่อนจะมีการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง การนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้อาจไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในขณะนั้น เพราะแต่เดิมศาลจะนั่งพิจารณาคดีแบบทีละนัด การกำหนดวันนัดจะกระทำไปเรื่อยๆจนกว่าจะพิจารณาคดีเสร็จ การนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณามาใช้ในขณะนั้นย่อมไม่เหมาะสม เพราะจะต้องมีระยะเวลาดังกล่าวขึ้นเนื่องจากการนั่งพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง เมื่อมีระยะเวลาสำหรับดำเนินกระบวนการก่อนการพิจารณาโดยผลของกฎหมายแล้ว จึงน่าจะมีการศึกษาเพื่อนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในต่างประเทศมาปรับใช้ เพื่อแก้ไขปัญหาความล่าช้าที่เกิดในการพิจารณาคดีแพ่งได้

2.2.2 ระยะเวลาที่ว่างจากการพิจารณาคดีต่อเนื่องไม่ได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์

อย่างไรก็ตามระยะเวลาที่ว่างอยู่จากการพิจารณาคดีต่อเนื่องไม่ได้นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่คดีแพ่งที่ค้างพิจารณาในศาล ระยะเวลาที่ว่างอยู่นี้ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่คดีความ ช่วงเวลานี้คดีจะถูกพักไว้จนกว่าจะถึงวันนัดสืบพยาน หากมีการนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณามาใช้ในช่วงระยะเวลาที่ว่างนี้จะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้คดีความลดลงไปจากเดิมได้ เพราะกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมีรูปแบบการค้นหาข้อเท็จจริง มีการยุติข้อพิพาทในศาลด้วยกระบวนการต่าง ๆ ทั้งสามารถส่งเสริมการสืบพยานในศาลเมื่อถึงกำหนดวันสืบพยานได้อีกด้วย แต่เมื่อไม่ได้นำเอาระยะเวลาที่มีมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับคดีความ คดีที่ค้างพิจารณาจึงต้องรอการสืบพยานและตัดสินคดีโดยศาลแต่เพียงอย่างเดียว จึงเป็นสาเหตุหนึ่งในการก่อให้เกิดความล่าช้าในการพิจารณาคดี

ระยะเวลาที่ว่างอยู่นี้มิได้หมายความว่าผู้พิพากษาหรือเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมจะไม่ได้ทำประโยชน์อันใดแก่คดี ระยะเวลาที่มีอยู่นี้ศาลจะพิจารณาคดีอื่นที่ถึงกำหนดนัดและตัดสินคดีเมื่อสืบพยานเสร็จ แต่กระบวนการก่อนการพิจารณามีรูปแบบที่สามารถนำเอาบุคคลากรในส่วนอื่นเข้ามาใช้ในกระบวนการได้ เช่น ทนายความ คู่ความ จะต้องกระทำการใดตามที่ศาลกำหนด เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่คดีและกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี สามารถ

กระทำได้หลายรูปแบบไม่เหมือนการสืบพยานในศาลที่ต้องอาศัยการซักถาม การถามค้านแต่เพียงอย่างเดียว จึงสามารถกระทำพร้อมกันในหลายคดีได้ ดังนั้นหากมีการนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมแล้วจะเกิดประโยชน์แก่คดีความในศาลอย่างมาก

2.2.3 ประสิทธิภาพของกระบวนการที่จะนำมาใช้

กระบวนการก่อนการพิจารณาที่จะนำมาใช้ในระยะเวลาที่ว่างอยู่ จะต้องมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกับการพิจารณาสืบพยานในศาล และพยานหลักฐานที่ได้มาต้องสามารถรับฟังได้ในชั้นพิจารณาคดีเช่นกัน เพราะหากไม่สามารถรับฟังในชั้นพิจารณาได้แล้ว กระบวนการก่อนการพิจารณาก็จะไม่เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ และจะเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีกับคู่ความเหมือนที่เคยเกิดขึ้นมาในต่างประเทศมาแล้ว นอกจากนี้พยานหลักฐานที่ได้มาในชั้นกระบวนการก่อนพิจารณาจะสามารถรับฟังได้ในชั้นสืบพยานแล้ว กระบวนการนี้ควรจะสามารถนำข้อเท็จจริงเหล่านั้นมายุติข้อพิพาทในคดีได้โดยไม่ต้องอาศัยคำพิพากษาของศาล เพราะควรจะเป็นช่องทางที่สามารถทำให้คดีความยุติไปได้ อันจะเป็นกระบวนการที่สามารถลดปริมาณคดีในศาลได้เหมือนกระบวนการพิจารณาและสืบพยานในศาล

2.3 ความจำเป็นที่ต้องนำมาใช้

ในหัวข้อนี้จะได้ศึกษาถึงความจำเป็นที่จะต้องนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้ว่ามีความจำเป็นประการใดหรือไม่ และประเทศไทยสมควรหรือไม่ที่จะนำเอาวิธีการดังกล่าวมาใช้ โดยจะแยกศึกษาเป็นหัวข้อดังนี้

2.3.1 ผลต่อคดีความ

การพิจารณาคดีที่ต้องอาศัยการสืบพยานในศาลเพียงอย่างเดียว จะทำให้คดีความต้องรอการพิจารณาคดีในศาลโดยไม่อาจดำเนินกระบวนการอื่นใดอันมีประสิทธิภาพได้อีก ข้อจำกัดนี้มาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ที่มีได้กำหนดให้มีกระบวนการอื่นที่มีวิธีการที่จะค้นหาข้อเท็จจริงในคดี ทำให้ข้อเท็จจริงยุติและระงับข้อพิพาทในคดีเอาไว้ หากมีการนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในศาลมาใช้ จะเป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถลดการสืบพยานในศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดปริมาณคดีในศาล

2.3.2 เพื่อให้ระยะเวลาที่มีอยู่สามารถดำเนินกระบวนการอื่นๆ ได้

เมื่อคดีความต้องพึ่งพาการสืบพยานในศาลเป็นหลัก โดยไม่มีกระบวนการอื่นมารองรับ ระยะเวลาที่ว่างอยู่ก่อนถึงวันนัดพิจารณาจึงไม่ได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพราะบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต้องทำหน้าที่อื่นในช่วงเวลาที่ว่างอยู่ เช่น การสืบพยาน แต่หากมีกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมารองรับเวลาที่ว่างนี้ จะทำให้มีกระบวนการอื่นที่สามารถจัดการกับคดีที่ค้างอยู่ในกระบวนการพิจารณาได้ โดยไม่ใช่เพียงแค่วิธีการสืบพยานในศาลเท่านั้น

2.3.3 เพื่อลดเวลาที่ใช้ในการสืบพยานน้อยลง

เมื่อการพิจารณาคดีแพ่งไม่มีกระบวนการก่อนการพิจารณา ทำให้คดีความต้องสืบพยานในศาลเพียงอย่างเดียว ระยะเวลาที่ใช้ในการพิจารณาคดีย่อมต้องใช้เป็นจำนวนมากสำหรับแต่ละคดี แต่หากมีการนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้ วิธีการบางอย่างในกระบวนการนี้จะสามารถลดระยะเวลาที่ใช้ในการสืบพยานได้ เช่น การประชุมก่อนการพิจารณาสามารถลดประเด็นข้อพิพาทในศาลและสามารถขจัดประเด็นที่ไม่มีพยานมาสืบ หรือขจัดคดีที่ต่อสู้กันเพื่อประวิงคดีออกไปได้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเปิดเผยพยานหลักฐานในขั้นตอนกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีจะทำให้คู่ความเต็มใจที่จะยุติข้อพิพาทในคดีมากกว่าจะต่อสู้คดีกันในศาล เพื่อหลีกเลี่ยงค่าค่าธรรมเนียมหรือค่าปรับจากการต่อสู้คดีโดยไม่มีเหตุอันสมควร

2.3.4 สามารถดำเนินการโดยบุคคลากรอื่นได้

กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี ไม่จำเป็นต้องกระทำโดยศาลในทุกเรื่อง แต่กำหนดบทบาทศาลเป็นผู้บริหารงานคดี การให้บุคคลคนภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดี ย่อมเป็นการลดงบประมาณลงในด้านหนึ่ง เพราะไม่ต้องเพิ่มบุคลากรและสถานที่ในการดำเนินการ และการกำหนดบทบาทศาลเป็นผู้บริหารงานคดีโดยมีหน้าที่กำหนดกระบวนการต่าง ๆ ให้คู่ความไปดำเนินการ ซึ่งจะทำให้การพิจารณาคดีแพ่งไม่จำเป็นต้องดำเนินการโดยผู้พิพากษา และสามารถดำเนินไปด้วยวิธีต่าง ๆ หลายวิธี ทำให้ข้อเท็จจริงเข้าสู่สำนวนได้หลายทาง ทำให้การพิจารณาคดีรวดเร็วขึ้น

2.3.5 ผลต่อการตัดสินใจคดี

การตัดสินใจคดีความที่มาจาก การสืบพยานในศาล โดยอาศัยวิธีการซักถามและถามค้านพยานต่อหน้าศาล โอกาสที่พยานจะหลงลืมสิ่งที่จะเบิกความย่อมมีมาก เพราะการซักถามเป็นการทดสอบความจำของพยานต่อเรื่องต่างๆที่มากับความ เมื่อพยานเบิกความโดยอาศัยความจำในขณะที่ซักถามเพียงเท่านั้น ข้อผิดพลาดของข้อมูลที่ได้จากการเบิกความย่อมจะมีมาก ทำให้การตัดสินใจคดีของศาลไม่อาจถูกต้องตรงกับความจริง แต่กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีสามารถลดข้อผิดพลาดเหล่านี้ได้ เพราะมีวิธีการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีหลายรูปแบบ คู่ความสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับประเภทคดีหรือประเภทข้อเท็จจริงที่จะค้นหาได้ ทำให้คดีความมีความสมบูรณ์ด้วยข้อมูลมากกว่าการอาศัยการสืบพยานในศาลแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งการมีกระบวนการก่อนการพิจารณาจะทำให้คดีมีข้อเท็จจริงในสำนวนคดีที่ศาลสามารถศึกษาได้ก่อนสืบพยาน ช่วยเสริมให้ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีเข้าใจข้อเท็จจริงในคดีได้ดีมากขึ้นทั้งก่อนสืบพยานและเมื่อตัดสินข้อพิพาท

2.3.6 ให้มีการยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่นได้

ปัจจุบันคดีความจะสามารถยุติไปจากศาลได้ต้องอาศัยคำพิพากษาของศาลเป็นหลัก การพึ่งพาการตัดสินข้อพิพาทในศาลนี้เองเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดสภาพคดีล้นศาล เพราะจำนวนผู้พิพากษาที่จะทำหน้าที่มีอยู่อย่างจำกัด และไม่สามารถเพิ่มขึ้นได้ตามจำนวนคดี อันเนื่องมาจากปัญหาเรื่องคุณสมบัติและคุณภาพของผู้พิพากษา แต่การนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้จะทำให้คดีความสามารถยุติไปได้ด้วยวิธีอื่น ทั้งในกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี มีรูปแบบการค้นหาข้อเท็จจริงที่เหมาะสมกับการยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่น ทั้งการค้นหาข้อเท็จจริงกระทำได้โดยไม่ต้องอาศัยการสืบพยานในศาล เมื่อการค้นหาข้อเท็จจริงและการยุติข้อพิพาทไม่ต้องกระทำโดยอาศัยผู้พิพากษาแล้วย่อมจะเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถลดเวลาที่จะใช้ในการพิจารณาคดีลงได้

2.4 ความเป็นไปได้ในการนำมาใช้บังคับในประเทศไทย

กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีที่ใช้ในประเทศคอมมอนลอว์ มีลักษณะที่สอดคล้องกับการพิจารณาคดีแพ่งของประเทศไทย เพราะการพิจารณาคดีแพ่งของประเทศไทยมีลักษณะเหมือนกับระบบกล่าวหาของประเทศที่ใช้กฎหมายคอมมอนลอว์ ดังนั้นการนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้จึงไม่น่าจะเกิดปัญหาอย่างไร ประกอบกับปัจจุบันการพิจารณาคดีแพ่งมีองค์ประกอบคั่งนี้อยู่แล้ว คือ

- (1) มีระยะเวลาสำหรับการดำเนินกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี ที่เกิดจากการพิจารณาคดีต่อเนื่อง
- (2) ประเทศไทยมีกระบวนการต่าง ๆ ที่มีลักษณะเหมือนกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี การนำกระบวนการตามกฎหมายไทยที่ใช้อยู่มาปรับให้เข้ากับกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีน่าจะทำให้
- (3) ปรับให้มีกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีขึ้น ในระหว่างเวลาที่ว่างอยู่ก่อนการพิจารณาคดี เพื่อส่งเสริมการพิจารณาคดีแพ่ง และช่วยการสืบพยานในศาล

2.5 ความมุ่งหมายในการปรับปรุงกระบวนการพิจารณาคดี

การปรับปรุงการพิจารณาคดีแพ่ง เพื่อลดปริมาณคดีในศาลและเพื่อลดระยะเวลาที่จะใช้ในการสืบพยาน โดยการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาและเพิ่มศาลเพื่อรองรับปริมาณคดี ย่อมมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณหรือเรื่องอื่นอย่างมาก แต่การปรับปรุงกระบวนการพิจารณาให้มีความทันสมัยและใช้ได้กับสภาพการณ์ในปัจจุบันเป็นเรื่องที่ได้ทำการศึกษาตลอดมา การปล่อยให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรม นอกจากจะมีผลต่อสังคมและเศรษฐกิจแล้ว ยังถือเป็นการปฏิเสธ

ความยุติธรรมด้วย¹ การปรับปรุงการพิจารณาคดีเพื่อให้การพิจารณาคดีแพ่งเป็นไปอย่างรวดเร็ว และเป็นธรรม ต้องปรับปรุงโดยมีวัตถุประสงค์เหล่านี้ประกอบ

- (1) กระบวนการก่อนการพิจารณาจะเป็นกระบวนการที่ช่วยให้การพิจารณาคดีแพ่งสามารถกระทำได้รวดเร็ว เพื่อแก้ไขปัญหาค่าล่าช้า
- (2) กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีที่จะนำมาใช้ ทำให้คู่ความประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีของตนได้
- (3) เพื่อปรับปรุงกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งให้มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และเป็นธรรม
- (4) มีทางเลือกในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดี และสามารถระงับข้อพิพาทในทางแพ่งด้วยวิธีการอื่น
- (5) ส่งเสริมการพิจารณาคดีในศาล สามารถนำข้อมูลที่ได้มาจากกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีไปใช้ในการพิจารณาคดีของศาลได้
- (6) ลดปริมาณคดี การนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้เป็นช่องทางหนึ่ง ในการลดปริมาณคดีของศาล ไม่จำเป็นต้องอาศัยการสืบพยานในศาล

2.6 ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการก่อนการพิจารณาหากนำมาใช้

- (1) มีกระบวนการพิจารณาคดีอีกกระบวนการหนึ่งเกิดขึ้น สามารถทำหน้าที่ยุติข้อพิพาทให้แก่ประชาชนผู้มีอรรถคดีได้อย่างรวดเร็วไม่ล่าช้า โดยไม่ต้องอาศัยการสืบพยานในศาล
- (2) กระบวนการที่นำมาใช้มีวิธีการหลายอย่าง ให้คู่ความมีทางเลือกใช้ที่เหมาะสมกับคดีแต่ละประเภท หรือข้อเท็จจริงบางประเภท
- (3) มีประสิทธิภาพในการค้นหาพยานหลักฐานเหมือนกระบวนการสืบพยานในศาล
- (4) กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีที่นำมาใช้จะต้องส่งเสริมสนับสนุน การสืบพยานในศาล และพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้มาจากกระบวนการนี้จะต้องใช้ในชั้นพิจารณาคดีได้

2.7 กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในประเทศคอมมอนลอว์

ในหัวข้อนี้จะพิจารณารูปแบบ กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในประเทศคอมมอนลอว์ว่ามีลักษณะที่สำคัญอย่างไร เพื่อจะแสดงให้เห็นว่ากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในประเทศคอมมอนลอว์ มีลักษณะสำคัญอย่างไร

---

¹ ไชยยศ วรรณันท์ ความล่าช้าของความยุติธรรมเปรียบประดุจการปฏิเสธความยุติธรรม *คุณพาท* ปีที่ 43 เล่ม 1 มกราคม – มีนาคม 2539 หน้า 161- 170

แต่เดิมการพิจารณาคดีแพ่งในประเทศคอมมอนลอว์ การพิจารณาคดีแพ่งจะเป็นหน้าที่ของ ทนายความของกลุ่มความทั้งสองฝ่าย ที่จะดำเนินกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี เมื่อการดำเนิน กระบวนการขั้นนี้เสร็จลง คดีความจึงจะถูกนำเข้าสู่การพิจารณาคดีของศาล ปัญหาสำคัญที่ต้องมี การแก้ไขกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี คือการดำเนินกระบวนการก่อนการพิจารณาโดยไม่ ชอบ และเป็น การเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายในคดีให้แก่คู่ความ จึงมีการคิดแก้ไขกระบวนการก่อนการ พิจารณาขึ้น กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมีกระบวนการสำคัญดังนี้

2.7.1 กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริง

เป็นกระบวนการที่กำหนดวิธีการต่าง ๆ ที่คู่ความจะใช้ในการค้นหาข้อเท็จจริงใน คดี ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ ไม่ว่าจะเป็นการตรวจสอบทรัพย์สิน การบันทึกคำให้การพยาน นอกศาล การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความ การขอให้คู่ความรับรองข้อเท็จจริง วัตถุประสงค์ของ กระบวนการนี้มีดังนี้

2.7.1.1 การสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริง (Discovery)

เป็นกระบวนการในกฎหมายคอมมอนลอว์ที่มีมาแต่เดิมเกิดขึ้น โดยมี วัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อให้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในคดีนั้น ได้ถูกเปิดเผยอย่างครบถ้วนและจะไม่ถูก ปกปิดไว้เพื่อความได้เปรียบในเชิงคดี รวมทั้งก่อให้เกิดประโยชน์แก่การดำเนินคดีที่สำคัญ 2 ประการด้วยกัน

(1) การสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริงก่อนเริ่มการพิจารณาคดีจะทำให้ คู่ความและศาลสามารถกำจัดประเด็นและข้อเท็จจริงที่ไม่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทออกไปได้และ ดำเนินคดีต่อไปตามประเด็นที่สำคัญของคดีเท่านั้น

(2) การได้รับทราบข้อเท็จจริงและข้อต่อสู้ของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างชัดเจน จะทำให้คู่ความและทนายความสามารถประเมินสถานภาพในเชิงคดีของฝ่ายตนได้ ซึ่งมากจะ นำไปสู่การยอมความกันแทนที่จะดำเนินคดีต่อไป

2.7.1.2 การวางแผนและประชุมคดี (Pretrial conference)

เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริง (Discovery) โดยกำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจเรียกให้ทนายความของกลุ่มความแต่ละฝ่ายมาประชุม ร่วมกันที่ศาล เพื่อหารือร่วมกันเกี่ยวกับการกำหนดและจำกัดประเด็นข้อพิพาทของคดี การแก้ไข เพิ่มเติมคำคู่ความการยอมรับข้อเท็จจริงและเอกสารที่อ้างโดยคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง รวมทั้งการใด ๆ ที่ อาจทำให้คดีเสร็จไปด้วยการประชุมร่วมกันจึงเป็น โอกาสที่ดีและเหมาะสมที่คู่ความและ ทนายความหลังจากได้ดำเนินการสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริงมาอย่างดีแล้วจะให้เห็นข้อ ได้เปรียบของกลุ่มความอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว และเลือกที่จะยอมความหรือดำเนินคดีต่อไป ซึ่งทำให้คดี ดำเนินไปได้อย่างสะดวกรวดเร็วและเสร็จไปในเวลาอันสั้น

2.7.2 การยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่น

กระบวนการยุติข้อพิพาทโดยทางอื่นนอกจากการพิจารณาพิพากษาคดี (Alternative Dispute Resolution) การยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่นนอกจากการพิจารณาพิพากษาคดี อาจแบ่งได้เป็นการยุติข้อพิพาทนอกศาลกับการนำวิธียุติข้อพิพาทดังกล่าวมาใช้ในศาล ให้ถือเป็น ส่วนหนึ่งของกระบวนการพิจารณา เพื่อให้คดีที่ฟ้องต่อศาลสามารถเสร็จไปจากศาลได้ด้วยวิธีการอื่น นอกจาก คำพิพากษาของศาลซึ่งหากไม่สามารถตกลงกันได้คดีก็จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดี โดยปกติต่อไป

2.7.3 บทบาทของศาลในกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี

การบริหารงานคดี (Case Manage) เป็นแนวความคิดว่า ผู้พิพากษาควรมีบทบาท มากขึ้นในการควบคุมการกำหนดวันนัดพิจารณาคดีและการกำหนดระยะเวลาในการพิจารณา โดย ไม่ปล่อยให้ทนายมีบทบาทเช่นเดิม ดังนั้นจึงมีการใช้วิธีการบริหารจัดการคดีรูปแบบใหม่ โดยมี แนวคิดศาลมีหน้าที่คุ้มครองประโยชน์ของประชาชนโดยต้องมีบทบาทในเชิงรุกในการพิจารณาคดี เพื่อให้คดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว นับแต่เริ่มฟ้องคดีจนมีคำพิพากษา ศาลต้องมีบทบาทในการเข้าไป ในคดีนับแต่เริ่มแรก โดยจะต้องมีการวางแผนตั้งแต่เริ่มคดี โดยผู้พิพากษาเข้าไปกำกับดูแลวางแผน คดีตั้งแต่ต้น

2.8 ปัญหาในการปรับใช้กระบวนการก่อนการพิจารณาในประเทศไทย

เมื่อได้พิจารณากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในประเทศคอมมอนลอว์ แล้วจะเห็นว่า ได้มีการพัฒนามาโดยตลอด ได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการที่มีแต่เดิมให้ทันสมัยยิ่งขึ้น และนำ วิธีการแบบใหม่เข้ามาใช้กับวิธีการที่มีแต่เดิม เน้นให้มีวิธีการเข้าสู่ข้อเท็จจริงด้วยวิธีการที่แตกต่าง กัน ให้เหมาะสมกับประเภทคดีและทุนทรัพย์ โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ กำหนดประเด็นที่ คู่ความพิพาทกัน และทำให้ข้อเท็จจริงของคู่ความทั้งสองฝ่ายเข้าสู่สำนวนความทั้งหมด และทำให้ ข้อเท็จจริงที่เข้าสู่สำนวนความนั้นยุติด้วยตัวคู่ความเอง หรือโดยพยานผู้เชี่ยวชาญของศาลหรือโดย เจ้าหน้าที่ของรัฐ เมื่อข้อเท็จจริงในคดีเป็นที่ยุติแล้วคู่ความจะสามารถประเมินคดีของตนได้ เพราะไม่มีข้อเท็จจริงใดถูกปกปิดไว้ และศาลจะพิจารณาเฉพาะข้อเท็จจริงในสำนวนความเท่านั้น จึงนำไปสู่การยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่น ๆ (ADR) โดยคู่ความเจรจากันเอง หรือโดยอนุญาโตตุลาการ ชี้ขาดปัญหา หรือโดยศาลทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือยุติโดยคู่ความเสนอใช้เงินจำนวนหนึ่ง แทนการที่จะให้ศาลพิพากษา วิธีการยุติข้อพิพาทเหล่านี้ได้ผลเพราะผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย อนุญาโตตุลาการหรือคู่ความ ทราบข้อเท็จจริงในคดีอันเป็นที่ยุติแล้ว ตามวิธีการต่าง ๆ ที่ กฎหมายกำหนด จึงไม่มีข้อเท็จจริงใด ๆ ให้ต้องต่อสู้กันอีกและหากมีการต่อสู้กันโดยปราศจาก เหตุอันสมควรแล้วจะมีบทลงโทษอย่างรุนแรงเอาไว้ คดีความจึงจบไปโดยไม่จำเป็นต้องมีคำพิพากษา

ศาลได้ จึงเป็นการแก้ปัญหาคดีล่าช้าในชั้นพิจารณาคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีผลต่อกระบวนการคำพิพากษาคดี (impact on trial) ของกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีคือ ลดปริมาณคดีของศาล คดีสามารถเสร็จไปได้ตั้งแต่กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วลดความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งอย่างมาก ลดระยะเวลาที่ศาลต้องใช้การสืบพยาน ถามค้าน และได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงมากขึ้น

สำหรับกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีของประเทศไทย อาจไม่มีกระบวนการเรียกว่ากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีอย่างชัดเจน แต่เดิมคดีความยังมีได้ขึ้นสู่การพิพากษาของศาลมากมายเหมือนปัจจุบัน จึงมิได้แบ่งเป็นการพิจารณาคดีโดยศาล หรือชั้นกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี ปัจจุบันหากมีการนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาปรับใช้ ในระยะเวลาที่ว่างอยู่ ย่อมจะเกิดผลดีแก่คดีความและประชาชนผู้มีอรรถคดี ทั้งสภาพปัญหาแต่เดิมที่ทำให้การแก้ไขการชี้สองสถานไม่ประสบความสำเร็จก็ไม่มีอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นความพร้อมขององค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมน่าจะมีมากขึ้นกว่าเดิม ดังจะเห็นได้จากการพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่องที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงเมื่อนำมาใช้ในการพิจารณาคดีแพ่ง เมื่อมีระยะเวลาที่ว่างอยู่พอที่จะดำเนินกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีได้โดยไม่ต้องมีการปรับแก้กฎหมาย

เมื่อมีการกำหนดให้ศาลยุติธรรมต้องนั่งพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องกันไปจนกว่าจะเสร็จการพิจารณาและทำคำพิพากษา ทำให้ศาลต้องนัดพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องกัน จะนัดพิจารณาคดีแบบทีละนัดเหมือนอย่างเดิมไม่ได้ ทำให้มีเวลาตั้งแต่วันฟ้องจนถึงวันนัดพิจารณาคดียาวนานขึ้น แต่ยังไม่มีการพิจารณาใด เกิดขึ้นในชั้นก่อนศาลนั่งพิจารณาคดีที่จะทำให้คดีเสร็จไปจากศาลได้ โดยไม่จำเป็นต้องให้ศาลพิพากษา หากได้มีการศึกษาวิเคราะห์หน้าเอากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีของประเทศคอมมอนลอว์มาใช้อย่างเต็มรูปแบบ ทั้งในเรื่องการสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริง การประชุมก่อนการพิจารณาคดี การบริหารงานคดี การแบ่งแยกประเภทคดี และการกำหนดกระบวนการพิจารณาที่เหมาะสมสำหรับคดีแต่ละประเภทเพื่อให้คดีที่ไม่มีความสำคัญหรือไม่มีปัญหาซับซ้อนสามารถเสร็จไปจากศาลได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงการนำเอาวิธีการยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่นมาใช้ให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีของไทย เพราะเป็นการเหมาะสมกับการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องและครบองค์คณะตามระบบการพิจารณาคดีในปัจจุบัน ก็จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องและทำให้คดีเสร็จไปจากศาลด้วยวิธีการที่เหมาะสมตามประเภทของคดีได้ ทั้งจะเป็นการแก้ปัญหาคดีล้นศาลและปัญหาผู้พิพากษาในศาลไม่เพียงพอต่อจำนวนคดีที่ฟ้องได้อย่างเหมาะสมกับสภาพและสภาวะของประเทศไทยในขณะนี้